

TIKUVCHILIK ISHLAB CHIQRISH TEXNOLOGIYALARI

Isakova Soxibaxon Tulanovna

Andijon viloyati Xo‘jaobod kasb- hunar maktabi, tikuvchilik yo‘nalishi ishlab chiqarish talimi ustasi.

Annotatsiya: ushbu maqolada tikuvchilik tarixi va tikuvchilik ishlab chiqarish texnologiyalari xususidagi fikrlar ifodalangan.

Kalit so‘zlar: tikuvchilik, konstruksiyalash, modellashtirish, texnologiya, tikish, bichish, kiyim, buyum, korxonalar, ishlab chiqarish.

KIRISH

Tikuvchilik — kasb-hunar turi; kiyim-kechak: ko‘rpa-to‘shak va boshqa buyumlarni tikish kasbi. Tikuvchilik vositalari, material va texnikasi turli davrlarda turli xalqlarning moddiy va madaniy saviyasi, iqlim sharoiti, ehtiyoj va imkoniyatlari, urf-odatlarida zaminida taraqqiy etgan (qarang Kiyim). Arxeologik qazishlar natijasida jaxonning turli mamlakatlari hududidan topilgan tikuvchilik vositalari, kiyim-kechak va uy-ro‘zg‘or buyumlari bu kasbning barcha xalqlarda qadimdan mavjudligi, o‘ziga xos taraqqiyot bosqichlarini o‘taganligini ko‘rsatadi. Tikuvchilik buyumlari dehqonchilik bilan shug‘ullanadigan xalqlarda ko‘proq o‘simlik tolalaridan to‘qilgan gazlamalardan, chorvador xalqlarda aksariyat jun gazlama va teridan tikilgan. 19-asrgacha barcha xalqlarda, jumladan, O‘rta Osiyo xalqlarida ham tikuvchilik ishlari qo‘lda bajarilgan. Ba‘zi sohalarda bu kasb namunalari yuksak san‘at darajasiga ko‘tarilgan (mas., gulko‘rpa, zarbof to‘n, choyshab, jiyak va h.k.). Turli davrlarda tikuvchilikdan mustaqil kasb sifatida etikdo‘zlik, mahsido‘zlik, po‘stindo‘zlik, do‘ppido‘zlik, kashtado‘zlik, gilamchilik va boshqa ko‘plab kasb turlari ajralib chiqqan. 19-asr 2-yarmidan Yevropa mamlakatlarida tikuvchilikda maxsus tikuv mashinalari keng qo‘llanila boshladi, keyin boshqa hududlarga, shu jumladan, O‘zbekistonga ham tarqaldi (qarang Tikuv mashinasi). Tikuvchilik taraqqiyotining hamma davrlarida bichiqchilik uning ajralmas qismi bo‘lgan. O‘rta Osiyoda, shu jumladan, O‘zbekistonda tikuvchilik hunarmandchilikdan yengil sanoatning yirik tarmog‘iga aylandi. Zamonaviy texnika bilan uskunalangan korxonalar tashkil etildi, mahalliy tikuvchi, kosib va boshqa hunarmandlar tikuvchilikning yangi texnikasini o‘zlashtirdilar.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Mustaqil mamlakatimiz xalqining o‘ziga borayotgan moddiy ehtiyojlarini har tomonlama qondirish masalasini hal qilishda tikuvchilik ishlab chiqarish korxonalari zimmasiga ham muhim vazifalar yuklanadi. Bu vazifalarni bajarish uchun kiyimlarni modellashtirishni mukammallashtirish, ishlab chiqarishga yangi texnologiyalarni joriy

qilish, tikuvchilik korxonalarini eng yangi jihozlar bilan ta'minlash talab qilinadi. Hozirgi vaqtda tikuvchilik ishlab chiqarishi juda keng tarmoq bo'lib, unda avtomatlashtirish va mexanizatsiyalashtirishning ilg'or vositalaridan, kompyuter texnikasidan, fan va texnika yutuqlaridan keng foydalaniladi. Bularning hammasi tikuvchi mutaxassislardan yuqori bilimli bo'lishni, mahorat va malaka ortirishni talab qiladi. Xususiy mulkchilikka keng yo'l berilishi natijasida kichik va o'rta korxonalar, xususan tikuvchilik korxonalari rivoj topayotganligi bu talabni yanada oshirib yuboradi. Bu vazifalarni bajarish uchun kadrlar tayyorlash masalasiga alohida e'tibor berish lozim. Tikuvchilik korxonalari uchun mutaxassis ishchilar kasb-hunar texnikumlarida tayyorlanadi. Bu texnikumlar uchun kiyim tikish texnologiyasini mukammal biladigan pedagog-kadrlar tayyorlash esa pedagogika oliy o'quv yurtlari zimmasidadir. Kasb ta'limi bo'yicha tayyorlanayotgan talabalar kiyimlarni yakka buyurtma asosida va ommaviy tarzda ishlab chiqarishda yangi zamonaviy texnologiyalarni qo'llab, zamonaviy asbob-uskunalar va moslamalardan foydalangan holda barcha talablarga javob beradigan mahsulotlar tayyorlashni bilishi zarur. Kiyim - bu materiallarning odam tanasidagi qobiq sistemasi bo'lib, tanani iqlim ta'siridan saqlaydi va odamning o'ziga xos ba'zi xususiyatlarini namoyon qiladi. Kiyim kishilik jamiyati rivojlanishining ilk bosqichlarida paydo bo'lgan va jamiyat taraqqiyotiga mos ravishda rivojlanib, o'zgarib kelgan. U ijtimoiy tuzum, texnika va iqtisodiyot taraqqiyoti, xalqlar milliy madaniyati xususiyatlarini, turmush tarzi, iqlim sharoiti, badiiy did va an'analarini o'zida aks ettiradi. Kiyim deganda ich kiyim, ustki kiyim, bosh kiyim, qo'lqop, poyafzal kabilamning keng kompleksi tushuniladi. Tikuvchilik buyumlariga kiyimdan tashqari uy-ro'zg'or buyumlari (dasturxon, sochiq, ko'rpa - yostiqlik jildlari) texnik buyum va anjomlar (avtomobil g'illoflari va yopqichlari, chodirlar, qoplar) kiradi. Kiyim o'z navbatida maishiy va ishlab - chiqarish kiyimlariga bo'linadi. Maishiy kiyimlarga kundalik kiyim, tantanali kiyim, uy kiyimi, sport kiyimlari, shuningdek ich kiyimlar, korset buyumlari, cho'milish kiyimi, bosh kiyimlar kiradi. Ust kiyim ich kiyim va korset buyumlari turkumidagi kiyimlar ustidan kiyiladigan kiyimlardir, unga palto, plash, pidjak, nimcha, jaket, ko'ylak, xalat, bluzka, yubka, erkaklar ko'ylaklari, kombinezon va shimlar kiradi. Ich kiyim - bu bevosita odam badaniga kiyiladigan kiyimlardir: ich ko'ylaklar, ostki yubkalar, tungi ko'ylaklar, yaktakchalar, bolalar ishtonlari, kalsonlar, pijamalar. Ishlab chiqarish kiyimi - xalq xo'jalagining turli sohalarida ishchi tanasini ifloslanishdan va ish jarayonidagi nomaqbul ta'sirlardan asraydigan kiyimdir. Ishlab chiqarish kiyimi maxsus, sanitariya va rasmiy kiyimlarga bo'linadi. Maxsus kiyim - ishlayotgan kishini atrof muhitning havfli va zararli ta'siridan saqlaydi, masalan namdan, radiaktiv moddalardan, kislotalardan, neft - moydan, changdan, organik erituvchilardan, issiqdan, zaharli kimyoviy moddalardan, ishqorlardan, elektr tokidan va hokazo. Maxsus kiyimlarga: kurtkalar, kombinzonlar, plashlar, paxtali kurtka-shimlar kiradi.

Sanitariya kiyimi - mehnat buyumlarini ishlovchidan va ishchini ishlab chiqarishdagi umumiy ifloslanishdan asraydi (oshpazlar, tibbiyot xodimlari, bolalar bog'chalari xodimlari, oziq - ovqat bilan savdo qiluvchi savdo xodimlari va hokazolar). Rasmiy kiyim (form a) - harbiylar, maxsus mahkamalar xizmatchilari, temir yul, aviasiya, dengiz floti, maktab o'quvchilari, hunar-texnika bilim yurtlari talabalari kiyimlaridir. Rasmiy kiyimlarga shinel, palto, kostyum, kitel, ko'ylak, bosh kiyimlar kiradi. Kiyimlar yilning qaysi faslida kiyilishiga qarab yozgi, qishgi, bahorgi-kuzgi kiyimlarga bo'linadi. Turli maqsadlarda kiyilishiga qarab ham bir necha turga bolinadi: kundalik kiyim, uy kiyim, tantanali kiyim, sport kiyimi. Jins - yosh alomatlari bo'yicha erkaklar, ayollar va bolalar kiyimlariga ajratiladi. Hozirgi kiyimlarning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Utilitar kiyim - amaliy, himoyaviy, ergonomik, gigiyenik vazifalarni o'z ichiga oladi.
2. Ijtimoiy kiyim - regional, professional marosimlarga oid simvolik vazifalarni o'z ichiga oladi.
3. Estetik kiyim - badiiy obrazli vazifa bilan aynan estetik vazifani o'z ichiga oladi.

Kiyimning vazifalari tarixan tashkil topgan. insoniyat taraqqiyotining ilk bosqichlarida kiyim tevarak atrofning salbiy ta'siridan muhofaza vazifasini o'tardi. Turmush tarzi, faoliyat turi kiyimda spesifik elementlar paydo bo'lishiga olib keldi. Kiyim utilitar - amaliy vazifalarni bajaradigan bo'ldi. Jamiyatda boshliqlar, sinflar ajralib chiqishi kiyimga simvolik elementlarni kiritdi, diniy marosim kiyimlari paydo bo'ldi. Odam dastlabki madaniy obrazlari tevarak - atrofdagi borliqdan olardi, asta - sekin kiyimni badiiy obrazli hal etishga va uning estetik vazifalariga yetib keldi.

Tukuvchilik buyumlarini tikishning asosiy bosqichlari kiyim tikish jarayoni uchun asosiy bosqichdan iborat:

1. Model, konstaiksiya va andazalar tayyorlash;
2. Gazlamani tikishga tayyorlash va bichish (ya'ni tayyorlov - bichish uchastkasidagi ishlar);
3. Buyumni tikish va bezash.

Kiyimlarni ko'plab ishlab chiqarish uchun buyumlarning modellarini yaratish va loyihalash bilan modalar uyi, texnika, tajriba laboratoriyalari, ayrim korxonalarda esa yuqori malakali rassom - modelerlar va konstaiktorlari bo'lgan eksperimental sexlar modalar uyi rahbarligida shug'ullanadi. Buyumlarni konstruksiyalash ular konstruksiyasini yaratish jarayonidan iborat. Konstruksiya buyumning haqiqiy kattalikdagi chizmasi bo'lib, unda qirqimlar bo'yicha detallarning tutashish joylari va tikish usullari ko'rsatiladi. Andozalar, texnik hujjatlar va modellarning namunalari tikuvchilik fabrikasiga keltiriladi. Har bir tikuvchilik korxonasida tikish jarayonida kiyim uchta asosiy uchastkadan; eksperimental sex, tayyorlov-bichish uchastkasi va

tikuv sexidan o‘tadi. Fabrika eksperimental sexi xodimlarining vazifalari: modalar uyidan modellar namunalarini, kiyim andazalarini va texnik hujjatlarini olish; andazalami tekshirish; ko‘paytirish va tayyorlash; andazalami aralash joylashtirish uchun razmer va rostlami birlashtirish; andazalami ekspremental yo‘l bilan joylashtirishva gazlama sarfi normasini aniqlash; trafaretlar tayyoriash; ishlab chiqarishda gazlamalardan tug‘ri foydalanishni nazorat qilishdan iborat. Tayyorlash sexida gazlamalar qabul qilinadi vasaqlanadi, sifati tekshiriladi, gazlama to‘plari uzunligi o‘lchanadi va saralanadi, to‘shamalaiga gazlama tanlanadi, to‘shamaling ustki qavatlari bo‘rlanadi. Bichish sexida gazlamalar to‘shaladi, to‘shama bo‘laklarga qirqiladi, buyum detallarini qirqib olinadi, bichish sifati tekshirilib, bichilgan detallar to‘plab qo‘yiladi. Tikuvchilik sexida choklaydigan va maxsus mashinalar, shuningdek namlab — isitib ishlov beradigan uskunalar bilan jihozlangan texnologik potoklarda kiyim tikiladi. Yirik korxonalarda pardoqlash sexida namlab - isitib ishlash operasialari bajariladi, natijada tayyor kiyim tovar ko‘rinishini oladi. Pardoqlash sexidan kiyim tayyor maxsulotlar omboriga jo‘natiladi. Tikuvchilik ustaxonalarida ish o‘mini tashkil qilish Tikuvchilik ustaxonalari keng, yorug‘, quniq va ozoda bo‘lishi kerak. Devor va mebellarning rangi katta gigenik va pedagogik ahamiyatga ega. Shuning uchun devorlar och, sokin ranglarga bo‘yalishi lozim. Ustaxona tabiiy va sun‘iy jihatdan yaxshi yoritilgan bo‘lishi kerak. Ustaxonalar ikki kishilik o‘quv stollari, yozuv taxtasi, magnitli taxta, kerakli miqdorda tikuv mashinalari va qo‘l ishlarini bajarish uchun ish stollari, bichish stoli va manekenlar bilan jihozlanadi. O‘tirish uchun imkon boricha baland -pastligi rostlanadigan vintli o‘rindiqlar qo‘yiladi. Tikuv ustaxonasida ko‘zgu va kiyim ilgichlar bilan jihozlangan, kiyib ko‘rish kabinesi bo‘lishi kerak. Tikuv buyumlarini namlab - isitib ishlash uchun dazmol, dazmol taxtasi, dazmol tagliklari bilan jihozlangan alohida joy ajratiladi. Asbob - uskunalar, jihozlar, ko‘rgazmali qo‘llanmalar, ish namunalari maxsus shkaflarda saqlanadi. Ustaxonada albatta birinchi tibbiy yordam ko‘rsatish uchun zarur bo‘lgan dori-darmonlar bilan ta‘minlangan aptechka bo‘lishi zarur.

Tikuv ustaxonalarida quyidagi ko‘rsatmalar ko‘rinadigan joylarga osib qo‘yiladi:

1. Tikuv ustaxonasining ichki tartib-qoidalari.
2. Havfsizlik texnikasi qoidalari.
3. Mehnat, hunar haqida hikmatli so‘zlar.
4. Maxsus adabiyotlar, albomlar joylashtirilgan vitrina.

Tikuvchilik ustaxonasini jihozlash, ish o‘rinlarini to‘g‘ri tashkil etish havfsizlik texnikasi, sanitariya-gigieniya qoidalariga va estetik talablarga mos ravishda bajarilganda mehnat ko‘nikmalarini shakllantirishga, mehnatga to‘g‘ri munosabatni va mehnat madaniyatini tarbiyalashga imkon yaratiladi.

XULOSA

Hozirgi vaqtda tikuvchilik ishlab chiqarishi juda keng tarmoq bo‘lib, unda avtomatlashtirish va mexanizatsiyalashtirishning ilg‘or vositalaridan, kompyuter texnikasidan, fan va texnika yutuqlaridan keng foydalaniladi. Bularning hammasi tikuvchi mutaxassislardan yuqori bilimli bo‘lishni, mahorat va malaka orttirishni talab qiladi. Tikuvchilik korxonalarini uchun mutaxassis ishchilar tayyorlashda o‘rta professional ta‘lim sifati muhim ahamiyatga ega. Bunda o‘quvchilar kiyimlarni yakka buyurtma asosida va ommaviy tarzda ishlab chiqarishda yangi zamonaviy texnologiyalarni qo‘llab, zamonaviy asbob-uskunalar va moslamalardan foydalangan holda barcha talablarga javob beradigan tikuvchilik mahsulotlarini tayyorlashni bilishi zarur. Demakki, ko‘plab tadbirlarni tikuv mashinalarini ishlatmasdan tasavvur qilish mumkin emas - bu ham ulkan ishlab chiqarish uskunasi elementidir, ham u yda foydalanish uchun kichik qurilmalar sifatida.

ADABIYOTLAR

1. Jabborova M.Sh. «Tikuvchilik texnologiyasi», Toshkent «O‘qituvchi» 1989.
2. Исаев В.В. «Оборудование швейных предприятий», Москва «Легкая индустрия» 1980.
3. Isayev V.V. «Tikuvchilik korxonalarining uskunalari» Toshkent «O‘qituvchi» 1986.
4. Isayev.V.V., Frans V.Ya. «Tikuv mashinalarining tuzilishi va remonti» Toshkent «O‘qituvchi» 1990.
5. Olimov.Q va b. «Tikuv mashinalari», T.; «Uzinkomsentr» 2002.